

УДК 340.1

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.4.53>**Т. С. Поліщук**

ORCID ID: 0000-0003-4484-5526

здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії

за спеціальністю 081 Право

ЗВО «Університет Короля Данила»

м. Івано-Франківськ, Україна

електронна пошта: tan.iv2017@gmail.com

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНЦІВ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Актуальність статті полягає в тому, що у сучасному світі засоби масової інформації відіграють значну роль у формуванні та розвитку правової культури. Вони є важливим каналом, через який інформація про правові норми, процеси та події в сфері права передається широкій аудиторії. Засоби масової інформації, такі як телебачення, радіо, газети, журнали, інтернет-портали та соціальні медіа, не лише інформують громадськість про актуальні правові питання, але й сприяють у формуванні свідомості громадян щодо їх прав та обов'язків. Метою статті є встановлення ролі та місця засобів масової інформації у системі впливу на правосвідомість населення, і, як наслідок, на правову культуру сучасного суспільства. У статті здійснений аналіз формування впливу засобів масової інформації на правову культуру українців. Дане дослідження було здійснено через призму засобів, способів та методів повідомлення населенню правової інформації, та формування у неї правосвідомості, а як наслідок правової культури, що відображається обізнаністю в галузі права. Також у даній статті представлені ряд недоліків, котрі можуть впливати на правову культуру, викривлення правової свідомості, внаслідок неякісної подачі інформації. Шляхом дослідження і аналізу відповідних категорій був розроблений покроковий механізм усунення цих прогалин та покращення ситуації сприйняття населенням правової інформації, її аналізу та застосування в подальшому. Зроблено висновок, що засоби масової інформації відіграють важливу роль у формуванні правової культури та правової свідомості громадян. Вони є основним каналом поширення правової інформації, сприяють розумінню законів та правових норм, а також впливають на формування громадянської позиції щодо правових питань. Однак, варто визнати, що є певні недоліки у роботі засобів масової інформації, які впливають на їхній внесок у розвиток правової культури. Деякі засоби масової інформації можуть бути необ'єктивними у своєму висвітленні, спотворюючи факти або підкреслюючи лише один погляд на правові питання. Крім того, не всі засоби масової інформації активно взаємодіють з аудиторією щодо правової тематики, що обмежує можливості громадян отримати повну та об'єктивну інформацію. Незважаючи на це, перспективи розвитку в цій сфері залишаються перспективними. Важливо вдосконалювати роботу засобів масової інформації, сприяючи підвищенню їхньої об'єктивності та доступності інформації про право.

Ключові слова: правова культура, правосвідомість, засоби масової інформації, правова обізнаність, громадянське суспільство.

Вступ. Слід почати з того, що у сучасному світі засоби масової інформації відіграють значну роль у формуванні та розвитку правової культури. Вони є важливим каналом, через який інформація про правові норми, процеси та події в сфері права передається широкій аудиторії.

Засоби масової інформації, такі як телебачення, радіо, газети, журнали, інтернет-пор-

тали та соціальні медіа, не лише інформують громадськість про актуальні правові питання, але й сприяють у формуванні свідомості громадян щодо їх прав та обов'язків. Вони розкривають сутність законів та правових норм, пояснюють правові процедури та механізми, а також висвітлюють юридичні практики та судові рішення.

Аналіз досліджень і публікацій. Окремі питання становлення, ролі засобів масової інформації на формування правової культури досліджували такі науковці, як А.А. Головка, Н.Л. Бойко, С.М. Наумкіна, В.С. Цимбалюк, О.В. Каплій, О.М. Макеєва та інші.

Метою статті є встановлення ролі та місця засобів масової інформації у системі впливу на правосвідомість населення, і, як наслідок, на правову культуру сучасного суспільства. Аналізуючи стан впливу виокремлено ключові завдання та проблеми, що виникають внаслідок правової інформації населення. Виокремивши ключові недоліки впливу засобів масової інформації на правову культуру населення, знайти реальні шляхи усунення цих недоліків, та зрозуміти подальшу роботу та шлях засобів масової інформації у руслі становлення правової культури населення та її позитивного розвитку.

Результати дослідження. Засоби масової інформації відіграють важливу роль у висвітленні правових скандалів, корупційних схем, порушень прав людини та інших правопорушень. Це допомагає залучати увагу громадськості до проблем правопорушень та сприяє формуванню громадянської позиції стосовно них.

Крім того, засоби масової інформації можуть відображати різні точки зору на правові питання, що сприяє розвитку плюралізму і демократії в суспільстві. Вони можуть висвітлювати дискусії щодо законопроектів, правових реформ та інших правових ініціатив, надаючи громадськості можливість висловлювати свої думки та долучатися до обговорень.

У цілому, засоби масової інформації мають величезний потенціал для підвищення правової культури та правової свідомості громадян, сприяючи їхній освіті в галузі права та розвитку громадянської активності.

Роль засобів масової інформації (ЗМІ) у формуванні правової культури сучасного суспільства не може бути переоцінена. Вони є ключовими агентами, які сприяють усвідомленню громадянами їхніх прав та обов'язків, а також у виробленні власних правових поглядів та цінностей [3, с.30-33].

ЗМІ є основним джерелом інформації про правові норми, процедури та події, що стосуються правосуддя та правопорядку. Вони відображають і розповсюджують інформацію про нові закони, судові рішення, права та обов'язки громадян. Через різноманітні формати, від новинних статей до документальних фільмів,

ЗМІ роблять правову інформацію доступною та зрозумілою для широкої аудиторії.

Пояснення правових норм та процедур через різноманітні медійні формати є важливим аспектом в розвитку правової культури суспільства. Сучасні науковці розглядають цей процес як ключовий у контексті набуття громадянами не лише знань про правові норми, але й їх зрозуміння та застосування в реальному житті.

Згідно з висловлюваннями деяких науковців, таких як Наумкіна С.М. та Стоцький В.В., медійні формати можуть бути ефективними засобами для пояснення складних правових понять та процедур. Вони вважають, що використання візуальних засобів, аудіо- та відеоматеріалів дозволяє краще зрозуміти громадянам основні аспекти правової системи та її функціонування [2].

Однак, деякі дослідники, такі як Головка А.А. [7, с.85-87] та Бойко Н. Л. [1, с.356-358] вказують на необхідність уваги до якості та об'єктивності інформації, що надається через медійні канали. Вони зауважують, що при поясненні правових норм та процедур через ЗМІ важливо дотримуватися принципів об'єктивності, точності та доступності інформації.

Узагальнюючи думки сучасних науковців, можна зробити висновок, що медійні формати мають великий потенціал у поясненні правових норм та процедур для широкої аудиторії. Проте їх ефективність залежить від якості та об'єктивності наданої інформації, а також від вміння використовувати різноманітні комунікаційні стратегії для досягнення максимального розуміння та впливу на громадян.

Однак роль ЗМІ в формуванні правової культури не обмежується лише поширенням інформації. Вони також відіграють важливу роль у формуванні громадської свідомості та ставлення до права. ЗМІ відображають важливі правові проблеми та дискусії, створюють платформу для обговорення та аналізу різних точок зору. Це допомагає громадянам розуміти складні аспекти правової системи, а також розвивати критичне мислення та самосвідомість у сфері права [1, с. 356-362].

Окрім того, ЗМІ можуть відігравати роль «сторожа прав і свобод», викриваючи порушення прав людини, корупційні схеми та недоліки в правосудді. Вони можуть спонукати громадян до дії та залучення до рішення правових проблем через масові акції, петиції та інші форми громадського протесту.

Звідси випливає, що ЗМІ мають великий вплив на формування правової культури

суспільства. Вони не лише інформують громадян про їхні права та обов'язки, а й сприяють формуванню громадської свідомості, активізації громадянського суспільства та зміцненню правової демократії. Тому важливо підтримувати свободу преси, забезпечувати об'єктивність та достовірність інформації, а також сприяти розвитку медійної грамотності серед населення.

Пояснення правових норм та процедур через різноманітні медійні формати є важливим аспектом розвитку правової культури сучасного суспільства. Тому, розглянемо, які різноманітні медійні формати використовуються для пояснення правових питань, та як це сприяє збільшенню правової грамотності та свідомості громадян [4, с.496-501].

По-перше, одним із найпоширеніших медійних форматів для пояснення правових норм є новинні статті та телепрограми. У новинах зазвичай розглядаються актуальні правові питання, подаються інформація про законодавство, судові рішення та правові події. Це допомагає громадянам бути в курсі останніх змін у законодавстві та розуміти їхні наслідки для суспільства.

По-друге, документальні фільми та телепередачі також є важливим джерелом правової інформації. Вони можуть розглядати конкретні правові справи, історії правозахисників чи процеси правової реформи. Ці програми не лише розкривають складні аспекти права, але й можуть викликати глибокі дискусії та рефлексію у глядачів.

По-третє, інтернет та соціальні медіа стали важливими платформами для пояснення правових питань. Блоги, відео-блоги, веб-серіали та вебінари дозволяють експертам та правозахисникам надавати доступну та зрозумілу інформацію про правові норми та процедури широкому колу глядачів. Це особливо корисно для молодого покоління, яке активно використовує інтернет для отримання інформації [11, с.77-85].

Крім того, ігрові та інтерактивні формати можуть використовуватися для навчання правових питань. Віртуальні ігри та симуляції можуть допомогти громадянам усвідомити складні аспекти права та навіть відчути себе у ролі суддів чи адвокатів.

Усі ці різноманітні медійні формати допомагають робити правову інформацію доступною та зрозумілою для різних шарів населення. Вони сприяють підвищенню правової грамотності

та свідомості громадян, що є важливим для зміцнення правової культури суспільства.

Згідно з дослідженнями відомих науковців, таких як Макеєва О.М. та Каплій О.В., ЗМІ відіграють роль посередника між правовою системою та громадянами. Шляхом поширення інформації про правові норми, судові рішення та правозахисні події, ЗМІ активно впливають на формування громадянської позиції. Наприклад, акцентуючи увагу на конкретних правозахисних проблемах чи інцидентах порушення прав, ЗМІ можуть сприяти мобілізації суспільства для захисту прав людини та реформування правової системи [5, с.35-41].

Деякі науковці, такі як Raczkowska A. [10, с.113-115] та Godlewska-Michalak B. [9, с.87-91], звертають увагу на те, що вплив ЗМІ на формування громадянської позиції може бути двояким. З одного боку, об'єктивне та професійне висвітлення правових питань може сприяти усвідомленню громадянами своїх прав та обов'язків, а також стимулювати активну громадянську участь у формуванні правової політики. З іншої сторони, політизація ЗМІ та маніпуляція інформацією можуть призвести до спотворення правової реальності та спричинити плутанину серед громадян щодо їхніх прав та обов'язків.

ЗМІ також можуть впливати на формування громадянської позиції через створення певного образу правової системи та її органів. Дослідження показують, що негативне висвітлення діяльності судових органів або правозахисних інституцій може підірвати довіру громадян до правової системи та сприяти поширенню правопорушень.

Незважаючи на важливий внесок ЗМІ у розвиток правової культури, існують деякі недоліки та виклики, з якими вони зіштовхуються у своїй роботі:

Політизація та вплив власників. ЗМІ можуть бути під впливом політичних або комерційних інтересів їхніх власників. Це може призвести до відхилення від об'єктивного та непристрасного висвітлення правових питань, а також до цензури та вигідної для власника маніпуляції інформацією [8, с.98-101].

Недостатня професійна підготовка. Відомості та розуміння правових питань у журналістів та редакторів можуть бути недостатніми, що призводить до неточного або спотвореного відображення правових подій та процесів.

Спотворення фактів та відсутність контексту. У зусиллях привернути увагу аудиторії ЗМІ можуть надмірно спрощувати складні правові

питання або віддавати перевагу сенсаційним заголовкам, що може призвести до неправильного розуміння суті правових процесів та подій.

Відсутність балансу та різноманітності. Деякі ЗМІ можуть бути нахиленими до представлення лише одного погляду на правові питання, не враховуючи інші точки зору чи експертні думки. Це може призвести до зменшення об'єктивності та повноти інформації.

Відсутність взаємодії з аудиторією. Не всі ЗМІ активно взаємодіють з аудиторією щодо правових питань, що може обмежити можливості громадян отримати інформацію та обговорити її. Важливо, щоб ЗМІ стимулювали діалог та взаємодію з аудиторією для підвищення рівня правової грамотності [11, с.77-85].

Ці недоліки свідчать про необхідність постійного контролю, самокритичності та професійного розвитку у роботі ЗМІ з правовою тематикою.

Професор Каплій О.В. зазначає, що одним із основних недоліків є недостатнє розуміння журналістами правових питань. Журналісти часто не мають достатньої юридичної експертизи для правильного висвітлення правових подій та процесів [4, с.256].

За словами Мендісабель Л.М., ще одним проблемним аспектом є відсутність балансу та об'єктивності в інформаційному висвітленні. Деякі ЗМІ можуть бути схильними до спотворення фактів або підкреслення лише одного погляду, що викликає необ'єктивне розуміння правових питань.

Згідно з дослідженням Інституту масової інформації, багато ЗМІ також не взаємодіють активно з аудиторією з питань права. Це обмежує можливості громадян отримати повну та об'єктивну інформацію та взяти участь у діалозі щодо правових питань [6, с.145-147].

Висновки. Засоби масової інформації відіграють важливу роль у формуванні правової культури та правової свідомості громадян. Вони є основним каналом поширення правової інформації, сприяють розумінню законів та правових норм, а також впливають на формування громадянської позиції щодо правових питань.

Однак, варто визнати, що є певні недоліки у роботі ЗМІ, які впливають на їхній внесок у розвиток правової культури. Деякі засоби масової інформації можуть бути необ'єктивними у своєму висвітленні, спотворюючи факти або підкреслюючи лише один погляд на правові питання. Крім того, не всі ЗМІ активно взаємодіють з аудиторією щодо правової тематики, що

обмежує можливості громадян отримати повну та об'єктивну інформацію.

Незважаючи на це, перспективи розвитку в цій сфері залишаються перспективними. Важливо вдосконалювати роботу ЗМІ, сприяючи підвищенню їхньої об'єктивності та доступності інформації про право. Також необхідно підтримувати та розвивати медійну грамотність серед громадян, щоб вони могли критично оцінювати інформацію, що надходить до них через ЗМІ.

Отже, засоби масової інформації можуть стати важливим інструментом у формуванні правової культури та правової свідомості громадян, якщо їх роботу вдосконалюватимуть та розвиватимуть відповідно до сучасних вимог та стандартів.

Список використаної літератури:

- 1 Бойко Н. Л. Українці в Інтернеті. Інтереси та пріоритети використання мережі. Українське суспільство 1992 – 2010. Соціальний моніторинг / За ред. д.е.к.н. В.Ворони, д.соц.н. М. Шульги. К.: Інститут соціології НАН України, 2010. С. 356 – 363.
- 2 Наумкіна С.М., Стоцький В.В. Політичний дискурс засобів масової інформації України як індикатор суспільних процесів. URL : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Polzap/2011_3/11nsmisp.pdf.
- 3 Цимбалюк В. С. Мас-медіа-право в інформаційному суспільстві. Інформація і право. 2011. № 1 (1). С. 30–33.
- 4 Каплій О. В. Правовий вплив недержавних засобів масової інформації на формування правової культури та правомірної поведінки громадян. Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані: монографія / за ред. проф. О.В. Козаченка, проф. Є.Л. Стрельцова. Миколаїв: Іліон, 2016. 768 с.
- 5 Макеева О. М. Поняття і сутність правової комунікації в сучасному інформаційному просторі. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. К.: НАУ, 2017. № 3 (44). С. 35–41.
- 6 Руїс Мендісабель Л.М. Зв'язки з громадськістю як комунікативний аспект державного управління : дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. управління : 25.00.01. К., 2001. 189 с.
- 7 Головка А.А. Діяльність сучасних ЗМІ в контексті інформаційної безпеки України [Текст]. Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук (м. Ужгород, 08–09 квітня 2016 р.). Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. С. 85–87.

- 8 Bralczyk J., Wasilewski J., Wizerunek sądu i sędziów. Stan obecny, przyczyny, perspektywy, [w:] Media i sądy pro bono et malo. Wzajemne relacje w służbie demokratycznego państwa prawa. Materiały pokonferencyjne, red. B. Godlewska-Michalak, Warszawa. 2008., p. 98–101.
- 9 Godlewska-Michalak B., Działania Krajowej Rady Sądownictwa w sprawie dialogu między władzą sądowniczą a środkami masowego przekazu, [w:] Media i sądy pro bono et malo. Wzajemne relacje w służbie demokratycznego państwa prawa. Materiały pokonferencyjne, red. B. Godlewska-Michalak, Warszawa 2008., p. 87 – 91.
- 10 Raczkowska A. Wpływ sprawozdawczości sądowej na świadomość prawną" [w:] Łojko E. (red.), „Prawnicy i dziennikarze – współpraca, rywalizacja, manipulacja”, Stowarzyszenie Absolwentów Wydziału Prawa i Administracji UW, Warszawa 2013., p.113 – 115.
- 11 Sobczak J., Dziennikarz sprawozdawca sądowy. Dylematy i zasadzki, [w:] Media i sądy pro bono et malo. Wzajemne relacje w służbie demokratycznego państwa prawa. Materiały pokonferencyjne, red. B. Godlewska-Michalak, Warszawa 2018., p.77 – 85.

Polishchuk T. S. Mass media as a means of forming legal culture of ukrainians: current state and development prospects

The relevance of the article lies in the fact that in the modern world mass media play a significant role in the formation and development of legal culture. They are an important channel through which information about legal norms, processes and events in the field of law is transmitted to a wide audience. Mass media such as television, radio, newspapers, magazines, Internet portals and social media not only inform the public about current legal issues, but also contribute to the formation of citizens' awareness of their rights and responsibilities. The purpose of the article is to establish the role and place of the mass media in the system of influence on the legal awareness of the population, and, as a result, on the legal culture of modern society. The article analyzes the formation of the influence of mass media on the legal culture of Ukrainians. This study was carried out through the prism of the means, ways and methods of communicating legal information to the population, and forming legal awareness in it, and as a consequence of legal culture, which is reflected in awareness in the field of law. Also, this article presents a number of shortcomings that can affect the legal culture, distortion of legal awareness, due to low-quality information. Through research and analysis of the relevant categories, a step-by-step mechanism was developed to eliminate these gaps and improve the situation of public perception of legal information, its analysis and further application. It was concluded that mass media play an important role in the formation of legal culture and legal awareness of citizens. They are the main channel for the dissemination of legal information, contribute to the understanding of laws and legal norms, and also influence the formation of citizens' positions on legal issues. However, it is worth recognizing that there are certain shortcomings in the work of mass media that affect their contribution to the development of legal culture. Some media may be biased in their coverage, distorting the facts or emphasizing only one perspective on legal issues. In addition, not all mass media actively interact with the audience on legal topics, which limits the opportunities for citizens to obtain complete and objective information. Despite this, the prospects for development in this area remain promising. It is important to improve the work of mass media, contributing to increase their objectivity and availability of information about the law.

Key words: legal awareness, legal culture, mass media, legal awareness, civil society.